विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर

(अधिकारप्रदत्त स्वायत्त संस्था)

समाजशास्त्र विभाग

Notice

दिनांक - ०५ / ११ /२०२४

समाजशास्त्र विभागातील B.A.I च्या सर्व विद्यार्थ्यांना सूचित करण्यात येते कि शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ च्या पहिल्या सत्रातील अंतर्गत मूल्यमापनासाठी आवश्यक असणारे होमअसायमेंट दि. १०/११/२०२४ पर्यंत जमा करावे.

प्रा. एस. व्ही. चामे

विभाग प्रमुख

HEAD
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY
VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR
(EMPOWERED AUTONOMOUS)

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR * (Empowered Autonomous) * ESTD JUNE 1964

Scanned with OKEN Scanner

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha`s

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (EMPOWERED AUTONOMOUS)

Subject Wise Student Blank Marks Entry

Session: NEP 2.0 MAR - APR 2025

Stream: B.A.

Standard: B.A. - FY

Semester: SEM - II

Print Date : 24-03-2025

Subject: PRINCIPLES OF SOCIOLOGY-II (2DSC01SOC21)

Sub-Subject: CIE

Max Marks: 10

SrNo	PRN	SeatNo	GRNos	StudentName	Marks
1	2024014230	3372004	3012434	SAWANT SNEHAL BASAPPA	10
2	2024014079	3372011	3015164	KAMBLE SNEHAL HINDURAO	9
3	2024014083	3372014	3013105	KAMBLE BHAGYASHRI BHIMRAO	10
4	2024014172	3372026	3012342	MULLANI MAHEK IMRAN	10
5	2024014174	3372028	3011918	NADAF NAJIYA RAKESH	10
6	2024014168	3372032	3015094	MORE MONIKA BALU	10
7	2024014265	3372033	3015695	TIBILE KARUNYA YUVRAJ	9
8	2024014055	3372034	3012152	HINGOLE SWATI DIPAK	9
9	2024014117	3372036	3012265	KHAMKAR ARPITA JEEVAN	10
10	2024014027	3372038	3011949	CHOUGULE SAYALI DADASO	9
11	2024014116	3372039	3011973	KHADE SAKSHI SATISH	9
12	2024014243	3372043	3015668	SHINDE HARSHAL LAXMAN	8
13	2024014010	3372044	3015789	BALNAIK PRAVIN PRABHAKAR	8
14	2024014115	3372048	3011874	KHADE AYUSH RAJU	9
15	2024014139	3372051	3011867	LOHAR SIDDHI NANASO	9
16	2024014060	3372052	3011929	JADHAV ANJALI PRASHANT	9
17	2024014087	3372054	3015928	KAMBLE MADHURI SATAPA	9
18	2024014235	3372055	3013017	SHAIKH SWALIHA IMRAN	10
19	2024014009	3372056	3012979	BAGWAN ASHPAK RAJU	9
20	2024014078	3372057	3011957	KALE POONAM ANIL	9
21	2024014229	3372071	3015254	SAWANT RIYA NITIN	10
22	2024014201	3372072	3011878	PATIL SANIKA SANJAY	9
23	2024014146	3372080	3011932	MAGDUM NIKITA SANTOSH	10
24	2024014081	3372083	3014871	KAMBLE ADITYA KRUSHNAT	9
25	2024014218	3372086	3013080	POWAR YASH PRAKASH	10
26	2024014012	3372087	3012008	BANSODE SHIVAJI VITTHAL	9
27	2024014251	3372089	3013159	SHIVAGAN AVINASH KISHOR	9
28	2024014193	3372090	3012007	PATIL ATHARV AMAR	9
29	2024014058	3372091	3011923	HOSMANI PRAVIN ASHOK	9
30	2024014042	3372093	3015882	GARDI ASHFANA SAHIL	10
31	2024014269	3372095	3014958	WALAWLKAR NEETA YALLAPPA	9
32	2024014214	3372098	3011986	PINGALE PREM NITIN	10
33	2024014213	3372103	3011987	PINGALE HARSHWARDHAN MOHAN	10
34	2024014076	3372104	3015722	KADAM TEJAS PRATAP	9
35	2024014196	3372105	3013453	PATIL NEHA RANJIT	10
36	2024014211	3372106	3015878	PATOLE TITIKSHA YUVRAJ	9
37	2024014069	3372107	3015696	JAMBHALE PIYUSH ANANDA	10
38	2024014039	3372109	3015856	GAIKWAD SATYAJIT SANJAY	10
39	2024014228	3372110	3012246	SATHE SUPRIYA RAMA	10
40	2024014019	3372111	3012247	BUDHALE PRATIKSHA BAJIRAO	9
41	2024014255	3372112	3012978	SUTAR ADITI SUKHDEV	9
42	2024014140	3372113	3015489	LOKARE USHA JALINDAR	9
43	2024014147	3372114	3012256	MAHAT SAHIL NOORMAHMAD	9
44	2024014114	3372115	3012250	KHADAKE VIDYA TANAJI	9
45	2024014118	3372116	3014084	KHOPKAR SWAPNALI BABASAHEB	10
46	2024014048	3372118	3012927	GONGANE TEJU UTTAM	10
47	2024014159	3372119	3012228	MASHAL AKIB RAFIK	10
48	2024014031	3372121	3015561	DANAWADE AMIR SAMEER	9
49	2024014272	3372122	3011944	WAVARE RUSHIKESH DIPAK	10
50	2024014223	3372123	3012121	SALOKHE ADITYA RANJEET	9
51	2024014099	3372124	3013090	KAMBLE SNEHAL SHIVAJI	9
52	2024014270	3372127	3014837	WASKAR RAJWARDHAN SANJAY	10
53	2024014041	3372128	3013291	GANGWANI BHUMIKA JAYKUMAR	10
54	2024014190	3372132	3012062	PATEL AAFTAB ABDULGANI	10
55	2024014001	3372142	3013361	AAMANE TANUJA RAMESH	9
56	2024014164	3372143	3015770	MODIKAR SUMIT YUVRAJ	9
57	2024014233	3372144	3015932	SHAIKH RAMJAN DASTAGIR	10

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE 1964 (Empowered Autonomous)

Scanned with OKEN Scanner

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha`s

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (EMPOWERED AUTONOMOUS)

Subject Wise Student Blank Marks Entry

Session: NEP 2.0 MAR - APR 2025

Stream: B.A.

Standard: B.A. - FY

Semester: SEM - II

Print Date : 24-03-2025

Subject: PRINCIPLES OF SOCIOLOGY-II (2DSC01SOC21)

Sub-Subject: CIE

Max Marks: 10

58	2024014241	3372145	3013097	SHIKALGAR TANJILA JAMIR	10

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR ★ (Empowered Autonomous) ★ ESTD JUNE 1964

HEAD
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY
VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR
(EMPOWERED AUTONOMOUS)

Scanned with OKEN Scanner

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार ॥
- शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

09/10

55404

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

सानिका संजय पाटील

Suppliment No. :

Roll No. : 4201

Class : B.A Part -I

Signature of Supervisor

Subject : समाजशास्त्र

Test / Tutorial No. :

Div. : B

Q1. सामाजिक विचलनाची कारणे स्पष्ट करा.

व्यक्ती, समूहाकडुन सामाजिक विचलन का होते याबाबत पुढील काही महत्वाच्या कारणांचा वा घटकांचा विचार केला जातो.

1 सदोष समाजिकरण :— जन्मजात जैव प्राण्यांचे सामाजिक प्राण्यात रूपांतर करण्याची समाजिकरणाची प्रक्रिया सदोष असेल तर अशा व्यक्तीकडुन सामाजिक विचलन होते. व्यक्तीवर लहानपणापासून योग्य ते संस्कार बिंबवणे, सामाजिक नियमनांचे महत्व व त्यानुरूप वर्तनाचे गांभीर्य त्याच्या अंगी ठसवणे, सामाजिक मुल्यांची व्यक्तीला पुरेशी ओळख करुन देणे इत्यादी बाबी समजिकरणाच्या प्रक्रियेतुन अपेक्षित असतात, पण या गोष्टी साध्य झाल्या नाहीत तर त्या व्यक्तीचे समाजिकरण सदोष होते. मदयपी वडील, चोरी करणाऱ्या मुलास न रागावणारी आई, शाळा चुकवून मारामाऱ्या करणारे सवंगडी विदयार्थ्यांस सिगारेट - बिडी आणावयास सांगणारे शिक्षक इत्यादींमुळे समजिकरण दोषपूर्ण होण्याची शक्यता अधिक असते. यामुळे व्यक्तीची सामाजिक नियमनांच्या पालनपेक्षा त्याच्यातुन पळवाटा काढुन उल्लंघन करण्याची वृत्ती बळावते. याबाबत पार्सन्स यांनी म्हटले आहे की

COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE 1964 (AUTONOMOUS)

Scanned with OKEN Scanner

सामाजिक नियमनांच्या पालनावर निष्ठा व्यक्त करणाऱ्या व्यक्ती जेव्हा प्रत्यक्षात त्याच्या विरोधात वागतात तेव्हा ते पाहुन व्यक्तीचे सामाजिकरण सदोष होते समाजिकरणाची ही माध्यमे (आई - वडील, कुटुंबातील अन्य व्यक्ती, सवंगडी शाळेतील शिक्षक वगैरे) वरकरणी विचलित वर्तनाचा धिक्कार करतात पण आतून सामाजिक विचलनाचा पुरस्कारच करतात ही गोष्टी सदोष समाजीकरणास पोषक ठरून सामाजिक विचलनाचे महत्वाचे कारण बनते.

2. पुरस्कार व दंडाची दुबळी व्यवस्था :— समाजाच्या नियमानुरूप वर्तन करण्याबद्दल दृश्य, अदृश्य स्वरूपात पुरस्कार व सामाजिक विचलनाबाबत दंड व शिक्षा देण्याची प्रभावी व कणभर व्यवस्था समाजात असणे आवश्यक आहे समाजाच्या नियमनानुरूप व्यक्तीचे प्रभावी व झाले त्यास बक्षीस मिळाले तर तसे वर्तन करण्याची वृत्ती वाढीस लागते. तसेच विचलित व्यक्तीस त्याच्या सामाजिक विचलनाबद्दल कठोर शिक्षा सुनावली गेली तर सामाजिक विचलनास प्रभावी पायबंद बसते पण सामाजिक नियमनांच्या चौकटीत वर्तन करणाऱ्यास कोणताही पुरस्कार नाही व सामाजिक विचलनाबद्दल समर्थनीय दंड वा शिक्षा नसेल तर सामाजिक विचलन वाढीसल लागते कारण सामाजिक नियमनांच्या पालनावरचा व्यक्तीला विश्वास [illegible] सामाजिक विचलन करणाऱ्या व्यक्ती समाजात कोणत्याही शिक्षेशिवाय राजरोस मिरवू लागल्या तर सामाजिक [illegible] विचलन करणाऱ्या व्यक्तींना देखील सामाजिक विचलना [illegible] मो[illegible] उदा. परीक्षेच्या वेळी कॉपी करणाऱ्या विद्यार्थ्यांकडुन केवळ कॉपीचे मटेरियल काढुन घेणे व त्यास केवळ रागे भरणे म्हणजे कॉपीच्या बेसुमार वाढीस चालनाच होय.

3. सामाजिक नियमनांची दुबळी अंमलबजावणी :— सामाजिक नियमने असली तरी त्याची अंमलबजावणी प्रभावीपणे होणे आवश्यक आहे. चोरांचा बंदोबस्त

ESTD JUNE 1964 ... COLLEGE KOLHAPUR (Empowered Autonomous)

Scanned with OKEN Scanner

करण्यासाठी अधिक पोलिसांची आवश्यकता असेल व त्याची पूर्तता होत नसेल तर सामाजिक विचलनास चालनाच मिळते. म्हणजे सामाजिक नियमनांची ही दुबळी अंमलबजावणी सामाजिक विचलनास चालना देणारी ठरते काही वेळा सामाजिक नियमने अनेक असतात तशीच ती क्लिष्ट गुंतागुंतीची असतात त्यामुळे सामाजिक विचलन झाले आहे ही गोष्ट सिद्ध करणे कठीण होते तसेच काही नियम, कायदे असे असतात की त्यांचे तंतोतंत पालन व्यक्तीला शक्य नसते.

4. सोईस्कर समर्थन (सयुक्तीकरण) :— सामाजिक विचलन करणाऱ्या व्यक्तींना आपण सामाजिक नियमनांचे उल्लंघन करीत आहोत याची पुरेपूर जाणीव असते पण अशा वर्तनाचे ते सोईस्कर समर्थन करतात व आपण कसे चुकलो नाही हे दाखविण्याचा प्रयत्न करतात इंग्रजी भाषाच इतकी अवघड आहे किंवा वर्गात शिकवलेच नाही असे कॉपी करणारे विद्यार्थी जेव्हा सांगतात तेव्हा ते त्यांच्या दृष्टीने सोईस्कर समर्थन ठरते चोरी केली नसती तर उपाशी मेलो असतो असे सांगणारा चोर आपणाला चोरी करण्याशिवाय दुसरा पर्यायच नव्हता असे भासवतो विचलित व्यक्तीला अशा समर्थनास सयुक्तीकरण असे म्हटले जाते एक प्रकारे यामुळे विचलित व्यक्ती आपले वर्तन न्याय्यच आहे असे भासविण्याचा प्रयत्न करते अशा प्रकारे आपल्या प्रतिमेचे संरक्षण करते व आपण योग्यच आहोत असे दाखवते तर समाजात असे समर्थन वा सयुक्तीकरण सहज व सुलभपणे देता येत असेल तर सामाजिक विचलनास मोठी चालना मिळते.

COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE 1964 Empowered Autonomous

5. सामाजिक नियमनांची अनिश्चित मर्यादा :— सामाजिक नियमने अनेक असण्याबरोबरच ती अस्पष्ट असली तर व्यक्तीने नेमके कोणते वर्तन करावे याचे मार्गदर्शन होत नाही अशा अस्पष्ट संदिग्ध सामाजिक नियमनांचे अनेक अर्थ लावले जातात. त्यात परस्पर विसंगती आढळते. अशी

परिस्थिती सामाजिक विचलनास साहाय्यभुत ठरते काही वेळा वकील लोक तर यांचाच फायदा घेऊन गुन्हेगारांची फायद्याच्या कचाट्यातुन सुटका करतात त्याला निर्दोष ठरतात.

६. सामाजिक नियमनांच्या उल्लंघनाबाबत गुप्तता :— सामाजिक नियमनांचे उल्लंघन करणाऱ्या व्यक्तीच्या वर्तनाच्या पाढा वाचला जाऊन त्याची शिक्षा त्याला भोगावी लागली आहे हे समाजाच्या निदर्शनास येणे व आणणे अत्यंत आवश्यक आहे त्यामुळे अशा विचलित व्यक्तीकडून अशा प्रकारचे वर्तन होऊ नये याची दक्षता घेतली जाते त्यामुळे अशा विचलित व्यक्तीकडून अशा प्रकारे तसेच इतरांनाही तो एक धडा असतो पण बऱ्याच वेळा अशा वर्तनाबाबत जाणीवपूर्वक गुप्तता पाळली जाते त्यासाठी कोणतेही मार्ग स्वीकारले जातात दानशुरपणाचा आव आणणारे वाजत गाजत मशिदी, धर्मशाळेस देणगी देतात पण दारूचे गुप्ते चालवणे स्मगलिंग करणे लाखो रुपयांचा टॅक्स चुकवणे वगैरे अवैध धंदे गुप्तपणे चालवतात तेव्हा सामाजिक नियमनांच्या उल्लंघनाबाबत गुप्तता पाळली जाण्याने सामाजिक विचलनास मोठी चालना मिळते.

7. भ्रष्टाचार :— सामाजिक नियमनांचे उल्लंघन झाल्यास विचलित व्यक्तीला शिक्षा देण्यासाठी अनेक यंत्रणा असतात. उदा. परंपरागत ग्राम पंचायती जात पंचायती पोलीस खाते न्याय यंत्रणा वगैरे पण याच यंत्रणा जर भ्रष्टाचाराने पोखरलेल्या असतील तर त्यांचा फायदा विचलित व्यक्तींना, समुहांनाच होतो. दारूची बाटली व मटणाच्या जेवणावर खुश होणारे पोलीस असतील जिल्हा पोलीस प्रमुखाची मुठ दाबता येणे शक्य असेल न्यायाधीश लाचखाऊ असतील तर सामाजिक विचलनास एक प्रकारे मुक्त परवानगीच मिळते.

COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE 1964 (Empowered Autonomous)

Scanned with OKEN Scanner

काही
राही
स

॥ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार ॥

– शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

55359

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

सानिका संजय पाटील

Suppliment No. :

Roll No. 4201

Class : B.A. Part I

Signature of Supervisor

Subject : समाजशास्त्र

Test / Tutorial No. :

Div. : B

८. गुन्हा पीडितांचे प्रत्यक्षाप्रत्यक्ष सामाजिक विचलनास सहकार्य :— दाखादयाची चोरी झाली तरणीचा विनयभंग झाला, पुलीस ठुक्यासाठी छळले गेले तरीही बऱ्याच वेळा अशा गुन्हास बळी पडणाऱ्या व्यक्ती सामाजिक विचलन करणाऱ्या व्यक्तीस शासन व्हावे याबाबत संबधित यंत्रणेस सहकार्य करीत नाहीत, चोरीची फिर्याद न करणे विनयभंग वा बलात्कार झाला तरी कशाला आता स्वतःच्याच अब्रुचे धिंडवडे काढावयाचे. मारपीट केलेल्या गुंडाविरुध्द तक्रार केली तर गुन्हा करणाऱ्या व्यक्तीस एक प्रकारे प्रत्यक्ष अप्रत्यक्षपणे सहकार्य मिळते. परिणामी सामाजिक विचलनास चालनास मिळते.

९. सामाजिक नियंत्रणकर्त्यांची द्विधा मनःस्थिती :— काही वेळेला सामाजिक विचलन करणाऱ्या व्यक्ती सामाजिक नियंत्रण करणाऱ्या अधिकृत व्यक्तीला फितविण्याचा प्रयत्न करतात. केलेल्या कृत्याबद्दल खोटा पश्चाताप व्यक्त करणे इतर परिस्थितीच आपल्या वर्तनाला कशी कारणीभूत आहे यावर भर देणे वगैरे मार्गांचा उपयोग करून सामाजिक नियंत्रणकर्त्यांची (उदा. पोलीस, पर्यवेक्षक, शिक्षक, आई वडील वगैरे) द्विधा मनःस्थिती होते. मुलगा कॉपी करतोय खरा पण तो गरीब

ESTD JUNE 1964 VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR Empowered Autonomous

Scanned with OKEN Scanner

आहे तेव्हा त्याचे नुकसान करावे का? या परीवेक्षकाच्या द्विधा मनःस्थितीचा फायदा विद्यार्थ्याला होतो व त्याच्यावर कॉपी केस केली जात नाही पण हीच द्विधा मनःस्थिती वाढत्या सामाजिक विचलनाला मोठ्या प्रमाणात चालना येते.

10. उपसंस्कृती वा विशिष्ट समूहांकडून विचलनाचे सयुक्तीकरण :— समाजात काही समूह असे असतात की त्यांच्याकडून सामाजिक विचलनाचे सयुक्तीकरण केले जाते अशा समुहातून एक उपसंस्कृतीच आकाराम आलेली असते. त्यांच्या दृष्टीने समाजातील सामाजिक नियमने फारशी महत्वाची नसतात उलट ते अशा सामाजिक नियमनांचा अनादरच करतात काही जमाती या गुन्हेगारीत वाकबगार असतात. गुन्हे करणे, चोऱ्या करणे हे त्यांच्या दृष्टीने सयुक्तिक असते अशा जमातीत लहानपणा-पासून मुलांना अशा वर्तनाचे धडे दिले जातात. झोपडपट्टी तर उघडपणे एक उपसंस्कृती असते. तेथे चालणारी दादागिरी जुगारी अड्डे, दारुची व चोरट्या मालाची वाहतुक, मारामाऱ्या, स्त्रियांचा पदोपदी होणारा विनयभंग, खुला वेश्याव्यवसाय, पाईप लाईन तोडून पाणी मिळवणे वगैरेचे वर्तन तेथे मोठ्या प्रमाणात होत असते. अशा समुहातील नियमनांचे पालन हे त्या समुहातील प्रमाणित नियमनानुसार असले तरी एकुण समाजाच्या दृष्टीने सामाजिक नियमनांचे उल्लंघन असते.

सामाजिक विचलन करणाऱ्या समुहाबद्दल निष्ठा — समग्र आंतरराष्ट्रीय टोळी, मादक पदार्थांची वाहतुक गुन्हेगारी संघटना, दरोडेखोरांची टोळी अशा समुहातील सदस्यांत आपल्या समूहाबद्दल निष्ठा असते. अशा समुहाशी बेईमान होणे व त्यातून

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Empowered Autonomous) ESTD JUNE 1964

Scanned with OKEN Scanner

बाहेर पडणे कोणत्याही सदस्याला शक्य नसते जर बाहेर पडण्याचा प्रयत्न केला तर अशा समूहाची सर्व कृष्णकृत्ये चव्हाट्यावर येतील व इतरांना त्याचे गंभीर परिणाम भोगावे लागतील म्हणून अशा फुटिरांना बाहेर पडू दिले जात नाही त्याचे बाहेर पडण्याचे सर्व दरवाजे बंद केले जातात.

COLLEGE KOLHAPUR (Empowered Autonomous) ESTD JUNE 1964

Scanned with OKEN Scanner

Bhagyashri Bhimrao Kamble

।। ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार ।।
– शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

10/10

55520

Shri Swami Vivekanand Shikshan Sanstha Kolhapur's

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (AUTONOMOUS)

SUPPLIMENT

Signature of Supervisor: Kulkarni

Suppliment No. : 1+1 = 02

Roll No. : 5083

Class : B.A. I

Subject : Sociology

Test / Tutorial No. :

Div. :

Q. विचलन म्हणजे काय ते सांगून त्यांची कारणे स्पष्ट करा.

* सामाजिक विचलनाच्या व्याख्या –

1] डेव्हिड पॉपेनो –
समूहाच्या किंवा समाजाच्या सामाजिक नियमनांच्या भंग करणारे वर्तन म्हणजे विचलन होय.

2] शेपर्ड, ओग्रोम आणि ब्रुटन –
समूहाचे किंवा समाजाचे नियम मोडून होणारे वर्तन म्हणजे सामाजिक विचलन होय.

3] वॉलेस आणि वॉलेस –
ज्या समूहात वर्तन घडून येते त्या सामाजिक समूहाच्या नियमानांच्या भंग करणारे वर्तन म्हणजे विचलन होय.

4] एलेक्स लिपेट्स –
समाजात संमत केलेल्या प्रमाणकांपेक्षा वेगळे आचरण म्हणजे विचलित वर्तन होय.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE 1964 (Empowered Autonomous)

Scanned with OKEN Scanner

* सामाजिक विचलनाची कारणे -

व्यक्ती, समूहाकडून सामाजिक विचलन का होते याबाबत पुढील काही महत्त्वाच्या कारणांचा या घटकांच्या विचार केला जातो.

1] सदोष समाजीकरण -

जन्मजात जैव प्राण्यांचे सामाजिक प्राण्यात रूपांतर करण्याची समाजीकरणाची प्रक्रिया सदोष असेल तर अशा व्यक्तीकडून सामाजिक विचलन होते. व्यक्तीवर लहानपणापासून योग्य ते संस्कार बिंबवणे, सामाजिक नियमनांचे महत्त्व व त्यानुरूप वर्तनाचे गांभीर्य त्याच्या अंगी ठसवणे, सामाजिक मूल्यांची व्यक्तीला पुरेशी ओळख करून देणे इत्यादी बाबी समाजीकरणाच्या प्रक्रियेतून अपेक्षित असतात. पण या गोष्टी साध्य झाल्या नाहीत तर त्या व्यक्तीचे समाजीकरण सदोष होते.

2] पुरस्कार व दंडाची दुबळी व्यवस्था -

समाजाच्या नियमानुरूप वर्तन करण्याबद्दल दृश्य, अदृश्य स्वरूपात पुरस्कार व सामाजिक विचलनाबाबत दंड वा शिक्षा देण्याची प्रभावी व कणखर व्यवस्था समाजात असणे आवश्यक आहे. समाजाच्या नियमनानुरूप व्यक्तीचे कौतुक झाले, त्यास बक्षीस मिळाले तर तसे वर्तन करण्याची वृत्ती वाढीस लागते. तसेच विचलित व्यक्तीस त्याच्या सामाजिक विचलनाबद्दल कठोर शिक्षा सुनावली गेली तर सामाजिक विचलनास प्रभावी पायबंद बसतो.

3] सामाजिक नियमनांची दुबळी अंमलबजावणी -

सामाजिक नियमने असली तरी त्यांची अंमलबजावणी प्रभावीपणे होणे आवश्यक असेल व त्याची पूर्तता होत नसेल तर सामाजिक विचलनास चालना मिळते. चोरांच्या बंदोबस्त करण्यासाठी अधिक पोलिसांची आवश्यकता भासते. म्हणजे सामाजिक नियमनांची ही दुबळी अंमलबजावणी सामाजिक विचलनास चालना देणारी ठरते. काही नियम, कायदे असे असतात की त्यांचे तंतोतंत पालन व्यक्तीला शक्य नसते.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE 1964 (Empowered Autonomous)

Scanned with OKEN Scanner

4) सोईस्कर समर्थन (सयुक्तीकरण) -

सामाजिक विचलन करणाऱ्या व्यक्तींना आपण सामाजिक नियमनांचे उल्लंघन करीत आहोत याची पुरेपूर जाणीव असते, पण अशा वर्तनाचे ते सोईस्कर समर्थन करतात व आपण कसे चुकलेलो नाही हे दाखविण्याचा प्रयत्न करतात. इंग्रजी भाषाच इतकी अवघड आहे किंवा वर्गात शिकवलेच नाही असे कॉपी करणारे विद्यार्थी जेव्हा सांगतात तेव्हा ते त्यांच्या दृष्टीने सोईस्कर समर्थन ठरते.

5) सामाजिक नियमनांची अनिश्चित मर्यादा -

सामाजिक नियमने अनेक असल्याबरोबरच ती अस्पष्ट असली तर व्यक्तीने नेमके कोणते वर्तन करावे याचे मार्गदर्शन होत नाही. अशा अस्पष्ट, असंदिग्ध सामाजिक नियमनांचे अनेक अर्थ लावले जातात. त्यात परस्पर विसंगती आढळते. अशी परिस्थिती सामाजिक विचलनास सहाय्यभूत ठरते. काही वेळा वकील लोक तर याचाच फायदा घेऊन गुन्हेगाराची कायद्याच्या कचाट्यातून सुटका करतात. त्याला निर्दोष ठरवतात.

6) सामाजिक नियमनांच्या उल्लंघनाबाबत गुप्तता -

सामाजिक नियमनांचे उल्लंघन करणाऱ्या व्यक्तीच्या वर्तनाचा पाठ वाचला जाऊन त्याची शिक्षा त्याला भोगावी लागली आहे हे समाजाच्या निदर्शनास येणे व आणणे अत्यंत आवश्यक आहे. त्यामुळे अशा विचलित व्यक्तीकडून अशा प्रकारचे वर्तन होऊ नये याची दक्षता घेतली जाते. तसेच इतरांनाही तो एक धडा असतो. पण बऱ्याच वेळा अशा वर्तनाबाबत जाणीवपूर्वक गुप्तता पाळली जाते. त्यासाठी कोणतेही मार्ग स्वीकारले जातात. दानशूरपणाचा आव आणणारे वाजत गाजत एखाद्या धर्मशाळेस देणगी देतात, पण दारूचे गुत्ते चालवणे, स्मगलिंग करणे, लाखो रुपयांचा टॅक्स चुकवणे वगैरे अवैध धंदे गुप्तपणे चालवतात. तेव्हा सामाजिक नियमनांच्या उल्लंघनाबाबत गुप्तता पाळली जाण्याने सामाजिक विचलनास मोठी चालना मिळते.

COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE 1964 (Autonomous)

Scanned with OKEN Scanner

७) भ्रष्टाचार -

सामाजिक नियमनांचे उल्लंघन झाल्यास विचलित व्यक्तीला शिक्षा देण्यासाठी अनेक यंत्रणा असतात उदा., परंपरागत ग्राम पंचायती, जात पंचायती, पोलिस खाते, न्याय यंत्रणा वगैरे. पण याच यंत्रणा जर भ्रष्टाचाराने पोखरलेल्या असतील तर त्यांचा फायदा विचलित व्यक्तींना, समूहांनाच होतो. दारूची बाटली व मटणाच्या जेवणावर खुप होणारे पोलिस असतील, जिल्हा पोलिस प्रमुखाची मूठ दाबता येणे शक्य असेल, न्यायाधीश लाचखाऊ असतील तर सामाजिक विचलनास एक प्रकारे मुक्त परवानगीच मिळते.

८) गुन्हा पीडितांचे प्रत्यक्षाप्रत्यक्ष सामाजिक विचलनास सहकार्य -

एखाद्याची चोरी झाली, तरुणीचा विनयभंग झाला, मुलीस हुंड्यासाठी छळले गेले तरीही बऱ्याच वेळेला अशा गुन्ह्यास बळी पडणाऱ्या व्यक्ती सामाजिक विचलन करणाऱ्या व्यक्तीस शासन व्हावे, याबाबत संबंधित यंत्रणेस सहकार्य करीत नाहित. चोरीची फिर्याद न करणे, विनयभंग वा बलात्कार झाला तरी कशाला आता स्वतःच्याच अब्रुचे धिंडवडे काढायचे, मारपीट केलेल्या गुंडाविरुद्ध तक्रार केली तर पुन्हा मारपीट होईल इत्यादी प्रतिक्रिया जर गुन्हा पीडितांच्या असतील तर त्यामुळे गुन्हा करणाऱ्या व्यक्तीस एक प्रकारे प्रत्यक्ष अप्रत्यक्षपणे सहकार्यच मिळते. परिणामी सामाजिक विचलनास चालनाच मिळते.

९) सामाजिक नियंत्रणकर्त्यांची द्विधा मनःस्थिती -

काहि वेळेला सामाजिक विचलन करणाऱ्या व्यक्ती सामाजिक नियंत्रण करणाऱ्या अधिकृत व्यक्तीला प्रतिक्रियांचा प्रयत्न करतात. आपल्या कृत्याबद्दल खोटा पश्चात्ताप व्यक्त करणे, परिस्थितीच आपल्या वर्तनाला कशी कारणीभूत आहे यावर भर देणे वगैरे मार्गांचा उपयोग करुन सामाजिक नियंत्रणकर्त्यांच्या मनात विचलित व्यक्ती स्वतःबद्दल सहानुभूती निर्माण करते. त्यामुळे नियंत्रणकर्त्यांची द्विधा मनःस्थिती होते.

COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE 1964 Empowered Autonomous

Scanned with OKEN Scanner

10) उपसंस्कृती वा विशिष्ट समूहांकडून विचलनाचे सयुक्तीकरण -

समाजात काहि समूह असे असतात की त्यांच्याकडून सामाजिक विचलनाचे सयुक्तीकरण केले जाते. अशा समुहातून एक उपसंस्कृतीच आकारास आलेली असते. त्यांच्या दृष्टीने समाजातील सामाजिक नियमने फारशी महत्वाची नसतात. उलट ते अशा सामाजिक नियमनांच्या अनादरच करतात. काहि जमाती या गुन्हेगारीत वाकबगार असतात. गुन्हे करणे, चोऱ्या करणे हे त्यांच्या दृष्टीने सयुक्तीक असते. अशा जमातीत लहानपणापासून मुलांना अशा वर्तनाचे धडे दिले जातात. झोपडपट्टी तर उघडपणे एक असंस्कृती असते.

11) सामाजिक विचलन करणाऱ्या समुहाबद्दल निष्ठा -

स्मगलरांची आंतरराष्ट्रीय टोळी, मादक पदार्थांची वाहतुक करणारी संघटना, दरोडेखोरांची टोळी अशा समुहातील सदस्यांत आपल्या समुहाबद्दल निष्ठा असते. अशा समुहाशी बेईमान होणे व त्यातुन बाहेर पडणे कोणत्याहि सदस्याला शक्य नसते. जर बाहेर पडण्याचा प्रयत्न केला तर अशा समुहाची सर्व कृष्णकृत्ये चव्हाट्यावर येतील व इतरांना त्याचे गंभीर परिणाम भोगावे लागतील म्हणून अशा फुटिरांना बाहेर पडू दिले जात नाहि. त्याचे बाहेर पडण्याचे सर्व दरवाजे बंद केले जातात.

...NAND COLLEGE KOLHAPUR
ESTD
JUNE
1964
(Empowered Autonomous)

Scanned with OKEN Scanner